

De wandelende Jood

Korte Beschrijving en Vertelling van een Jood met de naam *Ahasverus*:

Die bij de Kruisiging van Christus zelf
persoonlijk aanwezig was / ook het *kruisigt hem* over
Christus heeft helpen roepen / en om
Barrabas vragen / heeft ook na de
Kruisiging van Christus nooit naar Jeruzalem
kunnen gaan / ook zijn vrouw en
kinderen nooit gezien / en sindsdien
in leven gebleven / en enige jaren
geleden naar Hamburg gekomen /
ook in het jaar 1599, in december
te Danzig aangekomen.

Ook heeft Paulus von Eitzen / Doctor in de
H. Schrift en Bisschop van Sleeswijk / met de
Rector van de School te Hamburg / met
hem geconfereerd: over de Oosterse
landen / wat zich na de tijd van Christus
afgespeeld heeft / heeft hij zulk goed
bericht daarvan gegeven / dat
ze zich niet genoeg daarover
kunnen verwonderen.

Matteüs 16:28

Waarlijk ik zeg jullie / er staan alhier enigen /
die zullen de dood niet proeven / totdat
zij de mensenzoon zien komen
in zijn rijk.

Gedrukt te Leiden door Christoff Creutzer
Anno 1602.

Omdat tegenwoordig bij ons alhier niets nieuws te schrijven is / wil ik u iets ouds / dat toch door
velen met verwondering / voor iets nieuws gehouden wordt, vertellen / dat zich op volgende
wijze verhoudt:

Paulus von Eitzen / Doctor in de H. Schrift en Bisschop te Sleeswijk (die door J.F.Gn. Hertog
Adolf von Holstein tot bisschop gekozen en bevestigd is /en die niet alleen bij menigeen in

aanzien is en geloofwaardig / maar ook door zijn in druk verschenen werken een beroemde man is) heeft mij en andere studenten ettelijke malen verteld, dat hij, toen hij in zijn jeugd te Wittenberg studeerde / en eens in de winter van het jaar 1542 naar zijn ouders te Hamburg was gereisd, de volgende zondag daarna in de kerk tijdens de preek een man, die een zeer lange persoon met een lange over de oksel neerhangende haren was, tegen de kansel op blote stenen blootsvoets heeft zien staan, die met zulk een aandacht de preek aanhoorde, dat men aan hem enige beweging niet kon bespeuren; behalve wanneer de naam Jezus Christus werd genoemd / had hij zich gebukt / op zijn borst geslagen / en zeer diep gezucht; hij had geen andere kleding aan in die harde winter / dan een paar kousen / die aan de voeten waren doorgelopen / een kleed tot op de knie: en daarover een mantel / tot op de voeten / verder zag hij er oud uit / als een man van ongeveer vijftig jaar / toen hij nu zich vanwege zijn grote gestalte / kleding en gedrag over hem verwonderde, vorste hij naar hem / wie hij was / en wat zijn gelegenheid was / toen berichtte men hem / dat deze zich nu tijdens de winter enige weken lang daar ophield / en gaf van zich uit / dat hij een geboren Jood van Jeruzalem / en zijn naam *Ahasverus* / en zijn handwerk een schoenmaker / ook was hij bij de kruisiging van Christus zelf persoonlijk geweest / en was sindsdien in leven gebleven / en was door vele landen gereisd / zoals hij toen ter bevestiging daarvan veel omstandigheden vertelde / zoals zich met *CHRISTO* / nadat hij gevangen / en voor Pilatus gevoerd / daarna voor Herodes / ook tot hij tenslotte gekruisigd werd / toegedragen had / waarvan noch de evangelisten noch historieschrijvers melding maken: Eveneens ook van allerhande geschiedenissen en regeringsveranderingen / zoals in de Oosterse landen na Christus' lijden / in ettelijke honderden jaren daarna zich toegedragen [heeft]: zoals ook van de apostelen / waar ieder geleefd / geleerd / en tenslotte geleden [heeft] / volkomen goed bericht wist te geven. Toen nu Paulus von Eitzen dat hoorde / heeft hij zich nog meer erover verwonderd / en gelegenheid gezocht / zelf met hem te spreken. Toen hij nu dat tenslotte verkreeg / vertelde hem de Jood zulks alles omstandig. Dat hij namelijk ten tijde van Christus te Jeruzalem woonachtig was / ook hem de Heer Christus / die hij voor een ketter en verleider hield / omdat hij anders niet wist / ook door de hogepriesters en schriftgeleerden / die hij toegedaan was / anders niet geleerd had / gram was [= een gruwel was] / en heeft vandaar altijd zijn best gedaan / opdat deze verleider / zoals hij daarvoor gehouden / verdeldigd mocht worden: Heeft ook tenslotte hem vangen / voor de hogepriesters en Pilatus voeren / aanklagen / over hem het *kruisigt hem* roepen / en om Barrabas vragen / ook zo ver helpen brengen tot hij ter dood veroordeeld werd. Aangezien nu de straf was uitgesproken / ijlde hij meteen naar zijn huis toe / aangezien de Heer Christus daar voorbij gevoerd zou worden / en vertelde het zijn huisgenoten / opdat zij hem ook zouden zien / toen nam hij zelf zijn kleine kind op zijn arm en stond met hem voor de deur / om hem de Heer te laten zien. Toen nu de Heer Christus onder zijn kruis nabij gevoerd was / leunde hij wat tegen zijn huis: toen is hij op aanwijzing van meerdere van [zijn burenen¹] toegelopen: en heeft hem met scheldwoorden zich van daar weg te scheren / en naar buiten / waar hij thuishoorde / te vervoege / weggestuurd. Toen heeft hem Christus sterk aangekeken / en hem [op de mening = naar men meent] ongeveer aangesproken: IK WIL STAAN EN RUSTEN / MAAR JIJ ZULT GAAN. Meteen heeft hij zijn kind neergezet / en kon in huis niet blijven: daarentegen volgde hij hem en zag toe / hoe hij terechtgesteld werd. Nadat zulks allemaal voltooid was / was het voor hem onmogelijk geweest weer de stad Jeruzalem in te gaan / zoals hij ook niet meer daarin kwam: [hij heeft] zijn vrouw / kind en huisgenoten / niet meer gezien daarentegen dus snel weg in de vreemde / en trok dus het ene na het andere [land] tot daarheen door / en hoewel hij wel na enige eeuwen wederom in het land kwam / heeft hij het toch aldus verwoest en Jeruzalem vernietigd

¹ 'seines Eyfers', vertaald als 'onlookers', wat duidelijk fout is: van zijn ... (buren, lieden? Of toch: ijver).

gevonden / [zo]dat hij het niet meer herkende. Wat nu God met hem voor heeft / dat hij hem zo lang in dit ellendige leven rond voert / of hij hem misschien tot aan de Jongste dag / als een levende getuige van het lijden van Christus tot meerdere overtuiging van de goddelozen en de ongelovigen aldus wil behouden / weet hij niet / wat hem betreft mocht lijden / dat hem God uit dit jammerdal ter rust afvorderde. Hierop / heeft hij, Paulus von Eitzen / met de *Rector* van de school te Hamburg / die een geleerde en in geschiedenis ervaren man was / met hem over allerhande geschiedenissen / zoals zich in de Oosterse landen / na Christus' tijd verlopen zijn / *geconfereerd*. Toen heeft hij hen allen omstandig en genoegzaam bericht daarover gegeven / dat ze zich daarover niet genoeg konden verwonderen. In zijn leven was hij stil en ingetogen geweest / had niet gesproken / dan wanneer men hem gevraagd had / wanneer men hem te gast uitnodigde was hij verschenen / maar had weinig gegeten en gedronken / waar men hem geld vereerde / heeft hij niet meer dan 2 schelling genomen / maar aldus spoedig weer onder de armen gedeeld / met vermelden / hij behoeft het niet / God zal hem wel verzorgen. Zo heeft men hem in de tijd dat hij te Hamburg was / nooit zien lachen. In welk land hij kwam / de taal ervan heeft hij gesproken / zoals hij dan toenmaals de Saksische taal even goed sprak / alsof hij een geboren Saks was. Er kwamen ook / zoals D. Eitz bericht / toenmaals veel lieden uit vele landen / en ververwijderde plaatsen / om hem te zien en te horen naar Hamburg; ook velerlei Judicia [= oordelen] zijn over hem uitgevaardigd: het merendeel echter heeft ervoor gehouden / dat hij een vliegende geest bij zich heeft / die hem zulke dingen openbaart. Welks echter hij niet daarvoor gehouden / omdat hij niet alleen Gods woord gaarne hoorde en erover sprak / noemde ook altijd met grote aandacht en groot gezucht de naam Gods. Daarentegen ook dat hij geen vloeken kon dulden / want wanneer hij iemand bij Gods lijden en wonden hoorde vloeken / sidderde hij daarover en zei met grimmige ijver: Jij ellendige mens / jij ellendig schepsel / zal je de naam Gods en zijn martelingen aldus misbruiken? / Ja had jij gezien en gehoord / hoe zuur voor de Heer Christus zijn wonden en lijden / vanwege jou en mij waren / zoals ik het zag / je zou je eerder leed laten doen / dan dat je aldus zijn naam noemt.

En dit heeft eerder gemelde heer Paulus von Eitzen mij en anderen mondeling maar met veel meer en verdere details verteld / wat ik ook wel sindsdien door ettelijke oude burgers / alhier te Sleeswijk / die deels ook hem toen gezien hebben / en met hem gesproken / heb horen *bevestigen*.

Dit verscheen 75 jaar² sinds secretaris Christoph Ehringer en M. Jacobus / die onze genadige heer / Hertog Adolff te Holstein ongeveer vijf vierdeel jaren [= 15 maanden] / als legaat aan de koning in Spanje klaargemaakt / vanwege de betaling / door zijn koninklijke W. Uw vorstelijke genade, en aan het krijgsvolk / waarmee gij in het jaar 1572 naar de Hertog van Alva in het Nederland getrokken / nog schuldig gebleven was, om bevorderingen aangehouden. Wederom naar huis gekomen en alhier te Sleeswijk aangekomen / berichten ze³ dat zij te Malduit de bewuste man in allerlei gedaanten / met kleren / gebaren / en ouderdom nog te zien / aangetroffen / met hem gesproken en zelfs / zoals de genoemde naast andere lieden van hem verstaan hebben / en hij heeft zijn goed Spaans gesproken.

Wat nu van deze manspersoon te houden, daarvan staat ieder zijn Iudicium (= oordeel) vrij. De werken Gods zijn wonderbaarlijk en onnaspeurlijk / en worden hoe langer hoe meer dingen / die tot nu toe verborgen waren / nu meer tegen de naderende Jongste dag en het einde van de wereld

² Het Engels vertaalt met 1575, maar overal worden jaartallen aangeduid met Anno, waarna het volle getal (1572 in de volgende zin). Het is me ook onduidelijk, hoe zich dit verhoudt met de ondertekening uit 1564! Dit deel is dus kennelijk ingevoegd, zoals na 1564 nog een bericht uit 1599 is toegevoegd.

³ 'die' gelezen als 'sie', d.w.z. Chr. Ehringer en M. Jacobus.

geopenbaard / gelukkig degene die het met goed verstand opneemt / en erkende en zich daaraan niet ergert.

Datum Sleeswijk de 9de Juni Anno 1564.

Deze man of Jood / zou zulke dikke voetzolen hebben / dat men ze mat / twee pinkvingers dik waren / net als een hoorn zo hard vanwege zijn lange lopen en reizen / hij zou ook Anno 1599 te Danzig in december gezien zijn.

Einde.

The wandering Jew

Short description and narration about a Jew with the name *Ahasverus*, who was himself in person present at the crucifixion of Christ, / also helped shout *crucify him* over Christ / and ask for Barrabas / who has also after the Crucifixion of Christ not been able to go to Jerusalem / also has never seen his wife and children again / and since then stayed alive / and came several years ago to Hamburg / and who also arrived in the year 1599, in December, at Danzig.

Also Paulus von Eitzen / Doctor in the H. Script and Bishop of Schleßwig / as well as the Rector of the School at Hamburg / have spoken with him: about the Eastern countries / what has occurred since the time of Christ / he has given such good report about that / that they could not amaze themselves enough about it.

Matthew 16:28

Truly I tell you, there are some standing here who will not taste death before they see the Son of Man coming in his kingdom.

Printed at Leiden by Christoff Creutzer in 1602.

As there is here at present nothing new to write about / I will tell you something old / that still by many with amazement / is considered as something new / that occurred the following way:

Paulus von Eitzen / Doctor of the Holy Script and Bishop at Schleßwig (who was elected by J.F.Gn. Duke Adolf von Holstein and confirmed / and who was not only held in great respect by many and credible / but also a famous man by his works that appeared in print) has told me and other students several times that he saw, when he studied in his youth at Wittenberg / and once in the winter of the year 1542 travelled to his parents at Hamburg, the next Sunday in the church during the sermon a man who was a very tall person with long hair hanging down over his armpit standing barefooted near⁴ the pulpit on naked stones, who listened to the sermon with such deep attention, that one could not detect any motion on him, except when the name Jesus Christ was mentioned / he had bent down / beaten his chest / and sighed very deeply: he wore no other cloths in that harsh winter / than a pair of stockings that were worn through at the feet / a dress unto the knee, and over that a mantle / to the feet / further he looked old / as a man of about fifty years. / Now when he [= Paulus] wondered about this man's large appearance / clothing and behaviour, he inquired about him / whom he was / and what his business was / then he was notified about him / that the man stayed there during the winter for several weeks / and claimed of himself / that he was a Jew born in Jerusalem / and his name *Ahasverus* / and his handiwork a shoemaker; he had also been in person present at the crucifixion of Christ / and had stayed alive since then / and travelled through many countries / as he then told by way of confirmation lots of circumstances / like what had happened with *CHRISTO* / after he was captured / and brought before Pilate / and after that before Herod / also till he was finally crucified / of which neither evangelists nor historians make mention. He knew also of all kinds of histories and regime changes / like has happened in the Oriental countries after Christ's passion / in several centuries afterwards; as also of the apostles / where each one lived / taught / and finally has suffered / he gave completely

⁴ 'gegen' = against; leaning? But then how could the preacher see him?

good notification. When Paulus von Eitzen heard about that he was even more amazed / and sought an opportunity / to speak with him himself. When he finally got that / the Jew told him everything at length. Namely, that he was residing at Jerusalem at the time of Christ / that also to him the Lord Christ / whom he considered to be an heretic and seducer / because he didn't know differently / also by the high priests and scribes / whom he was committed to / had not been taught differently / was an abomination / and therefore he has always done his best / that this seducer / as he was considered to be / should be exterminated. He has finally also helped capture him / bring him before the high priests and Pilate / charge him / shout *crucify him* / and ask for Barrabas / and also helped bring it so far that he was convicted to death. When the sentence had been pronounced / he immediately hurried home / for the Lord Christ would be conducted along it / and he told it his housemates / that they might also see him. Then he himself took his little child on his arm and stood with it in front of the door / to let it see the Lord. Now when the Lord Christ under his cross was conducted nearby / he leaned a bit against his house: then on indication by several of his neighbours he went to him and sent him away with curse words to get lost / and go outside / where he belonged. Then Christ fixed his gaze on him / and said to him according general opinion approximately thus: I WILL STAND STILL AND REST / BUT YOU SHALL GO. Immediately he had put down his child / and could not stay in the house. Instead he followed him and looked on while he was executed. After this was all completed / it turned out to be impossible for him to enter Jerusalem again / as he also never entered it afterwards: his wife / child and housemates / he has never seen again but he went quickly away abroad / and so roamed through one country after another / and although he came after several centuries again in the country / he had found it devastated and Jerusalem destroyed / so that he could not recognise it anymore. What now God has in store for him / to let him roam so long in this miserable life / or that he wants to keep him thus around maybe until the Youngest Day / as a living witness to the passion of Christ in order better to convince the godless and the unbelievers / he doesn't know / for his part he would like / for God to take him from this wretched existence and lead him to rest. On this / he, Paulus von Eitzen / with the *Rector* of the school at Hamburg / who was a learned and in history experienced man / have *conversed* with him about all kinds of histories / that have happened in the Oriental countries / after the time of Christ. Then he has given them all at length and sufficiently notification about it / so that they could not enough amaze themselves about it. In his life he had been quiet and restrained / had not spoken / unless when asked; / when he was invited as a guest, he appeared / but had eaten and drunk little; / where they offered him money / he took no more than two shilling / but soon he distributed it among the poor / with the notification / that he doesn't need it: / God will take care of him. So, in the time he was at Hamburg / no one has ever seen him laugh. In whatever country he came / he has spoken the language / like he spoke then the Saxon language as good / as if he was a born Saxon. There came then also / like D. Eitz informs / many people from many countries / and remote places / to Hamburg to see and hear him; also all kinds of judgements have been issued about him; the majority though was of the opinion / that he had a flying spirit with him / who revealed such things to him. To which he didn't agree / because he not only liked to hear God's word and speak about it / but he also always mentioned with great respect and loud sighs the name of God. Therefore also he could not stand cursing / because when he heard someone curse by the passion and wounds of God / he recoiled from it and said with grim zeal: You miserable human being / you miserable creature / do you want thus to abuse the name of God and his torture? / Yeah, had you seen and heard / how awful for the Lord Christ his wounds and passion / because of you and me were / like I saw it / you would rather have yourself harmed / than that you mention his name thus.

And this the said mister Paulus von Eitzen has told me and others by mouth though with many more and further details / which I have since also heard *confirm* by several old citizens / here in Schleßwig / some of whom also have then seen him / and spoken with him.

This appeared 75 years⁵ since secretary Christoph Ehringer en M. Jacobus / whom our gracious lord / Duke Adolff at Holstein approximately five quarter year [= 15 months] prepared / as legacy to the King in Spain / because of the payment / by his royal W. Your Royal grace, and to the soldiers / with whom thou marched in the year 1572 to the Duke of Alva in the Netherlands / still owed, ask for payment. When they went back home and arrived here at Schleßwig / they reported that they had met at Malduit the man in question in various appearances / with cloths / gestures / and age still to be seen / had spoken with him and even / as the mentioned person besides other people have understood of him / and he has spoken good Spanish.

What to think of this man, everyone is free in his judgement. The works of God are miraculous and inscrutable / and become more and more things / that were hidden until now / that are now revealed on the approaching Youngest Day and the end of the world / fortunate is he who absorbs this with good sense / and recognised it and does not take offence.

Date Schleßwig June the ninth of the year 1564.

This man or Jew / is said to have such thick soles / that when measured / they were two little fingers thick / and as hard as horn because of his long travels on foot / he might also have been seen in the year 1599 at Danzig in December.

The end.

⁵ Eng. Translation: 'This occurred in the year 1575' (when...).

[Chrysostomus Dudulaeus West(p)halus]⁶
**Kurtze Beschreibung vnd Erzehlung / von
einem Juden / mit Namen *Ahasverus*:**

Welcher bey der Creutzigung Christi selbst
Persönlich gewesen / auch das *Crucifige* vber
Christum hab helffen schreyen / vnnd vmb
Barrabam bitten / hab auch nach der
Creutzigung Christi nimmer gen Jerusalem
können kommen / auch⁷ sein Weib vnnd
Kinder nimmer gesehen: vnnd seit hero
im Leben geblieben / vnd vor etlich
Jahren gen Hamburg kommen /
auch Anno 1599. Im December
zu Dantzig ankommen.

Es hat auch Paulus von Eitzen / der H. Schrift
D.⁸ vnd Bischoff von Schleßwig / beneben
dem Rector der Schulen zu Hamburg / mit
jhme conferiert⁹: von den Orientalischen

⁶ Deze naam komt niet voor op het origineel. Chrysostomos = Guldenmond; en deze ‘doedelaar’ (Lat. *dudum* = vroeger) komt uit Westfalen (zoals blijkt uit het Duits?). Waar de naam vandaan komt, wordt niet gezegd.

⁷ Deze hele zin, tot aan de volgende ‘auch’ is vergeten door de transcribent, en zodoende ook niet vertaald.

⁸ Voluit geschreven als ‘Doctor’.

⁹ Allerlei kleinere foutjes, zoals hier (voor ‘conferirt’), zijn verder zonder opgave verbeterd (o.a. ‘nit’ i.p.v. ‘nicht’, ‘im’ i.p.v. ‘ihm’ en ook spelling: ‘vnnd’ i.p.v. ‘und’, ‘jm’ i.p.v. ‘ihm’, etc. Ook toegevoegde ‘h’ (in b.v. erzehlet’, wat ‘erzelet’ moet zijn, of toegevoegde ‘e’ in ‘viel’ en ‘vielerlei’, of toegevoegde ‘l’ (in ‘allhie’). Ook wanneer meerdere fouten tegelijk optreden zoals in ‘mehrenteil’, wat ‘mehrertheil’ moet zijn, etc. Ook is soms de volgorde der woorden veranderd, zijn woorden los geschreven of juist aan elkaar, heb ik ergens ‘es’ toegevoegd, en elders weer ‘er’ geschrapt. Ook is vaak ‘daß’ gezet, waar dit grammaticaal paste, maar wat ik weer heb terugveranderd, zodat alleen daar ‘daß’ staat waar dit ook in de tekst het geval is (wat maar één keer is).

Landen / nach Christi zeit was sich

verloffen¹⁰ / hatt er solchen guten

bericht darvon gegeben / das

sie sich nicht gnug darüber

verwundern können.

Matthei am 16.

Warlich ich sage euch / es stehen allhie etliche /
die werden den Todt nit schmecken / biß das
sie deß Menschen Sohn kommen sehen
in sein Reich.

Gedruckt zu Leyden / bey Christoff
Creutzer. Anno 1602.

Weil dieser zeit bey vns alhie nichts newes zuschreiben / will ich euch etwas altes / welches doch bey
vielen mit verwunderung / für etwas newes gehalten wirdt: erzelen / welches sich volgender gestalt
verhallet:

Es hat Paulus von Eitzen / der H. Schrifft Doctor: vnd Bischoff zu Schleißwig / dann er von J.F.Gn: Hertzog
Adolff von Holstein zum Bischoff erwöhlet vnd bestättigt ist / so nit allein bey menniglichen in ansehen vnd
glaubwürdig / sondern auch durch sein in truck gegeben Schrifftten ein berühmter Mann ist / mir vnd andern
Studiosis / etlich mahl erzelet / das als er in seiner Jugendt zu Wittenberg studiert / vnd einmal im Winter
in Anno 1542. zu seinen Eltern gen Hamburg gereyset: hab er den nechsten Sonntag hernacher in der
Kirchen / vnder der Predigt einen Mann welcher ein sehr lang Person / mit einem langen vber die Achsel
abhängenden Haar / gewesen / gegen der Cantzel vber auff blossen s[t]einen¹¹ barfüßig stehn sehen:
welcher mit solcher Andacht die Predigt gehört / das man an jm einige bewegung nicht spüren können:
aussenthalt wann der Name Jesus Christus genen[n]et¹² worden / hab er sich geneigt / an seine Brust
geschlagen / vnd sehr tieff geseufftzt: vnd hab kein¹³ andere Kleidung angehabt / in demselbigen harten
Winter / als ein par Hosen / die an den Füßen durch gewesen / ein Rock biß an die Knie: vnnd darüber
ein Mantel / biß auff die Füß / sonst sey er Alters halben anzusehen gewesen / als ein Mann von 50.
Jahren ungefährlich / als er nun sich wegen seiner grossen gestalt / Kleydung vnd Geberden vber jhme
verwundert: hab er nach jhme / wer er were / vnd was sein gelegenheit seye / geforschet / da hatt man ihn

¹⁰ I.p.v. 'verlossen'.

¹¹ De originele tekst leest 'seinen', maar het moet duidelijk 'steinen' zijn (zoals ook in transcriptie, zonder noot!).

¹² De originele tekst leest 'genenet', maar het moet duidelijk 'gennenet' zijn (zoals ook in transcriptie, zonder noot!).

¹³ I.p.v. 'sein' ('vnd' toegevoegd en 'er' geschrapt).

berichtet: Das derselbige sich nun den Winter vber etliche Wochen lang daselbsten auffgehalten: vnd von sich außgeben das er ein geborner Jud von Jerusalem / mit seinem Namen *Ahasverus* vnd seines Handtwercks ein Schuhmacher / auch bey der Creutzigung Christi selbs Persönlich gewesen / vnd seit hero im leben geblieben: vnd durch viel lender gereiset seie / wie er dann zu bestetigung dessen viel vmbständt / so sich mit *CHRISTO* nach dem er gefangen / vnd für Pilatum geführt / darnach für Herodem / auch biß er entlich gecreutziget worden / zugetragen / von dem / weder die Evangelisten noch Historischreiber meldung thun: Deßgleichen auch von allerhandt geschichten vnd Regimenten verenderungen / so in den Orientalischen Landen nach Christi Leiden / in etlich 100. Jahren hernacher sich zugetragen: Wie auch von den Aposteln / wa¹⁴ jeder gelebt / gelehrt / vnnd endlich gelitten / vollkommen guten bericht zugeben wuste.¹⁵ Als nun Paulus von Eitzen solches gehöret / hat er sich noch mehr darab verwundert / vnd gelegenheit gesucht / selbsten mit jm zureden. Da er nun dasselbig entlich erlanget / hab jhme der Jud solches alles mit vmbstenden erzelet: das er namlich zur zeit Christi zu Jerusalem wonhafftig / auch jhme dem Herrn Christo / welchen er für ein Ketzer¹⁶ vnd Verführer gehalten / weil er anders nichts gewußt / auch von den hohen Priestern vnd Schrifftgelehrten / denen er zugethan gewesen / anders nit gelehret gehabt / gram gewesen / vnd hab derwegen allezeit sein bestes gethan / damit dieser Verführer / wie er dafür gehalten / möchte vertilget werden: Hab auch endlich jn fangen¹⁷ / für die Hohenpriester vnd Pilatum führen / anklagen¹⁸ / vber in das *Crucifige* schreyen / vnd vmb Barrabam bitten¹⁹ / auch so weit bringen helffen / biß er zum Tod verurtheilt worden. Da nun der Sententz gesprochen gewesen / hab er alsbald nach seinem Hauß / da der HErr Christus hatt fürvber sollen geführt werden / zu geeylet / vnnd es seinem Haußgesindt angesagt / damit sie jhn auch sehen möchten / da hab er selbsten sein kleines kind vff seinen Arm genommen: mit jme für die Thür gestanden / jn den Herrn sehen zulassen. Als nun der Herr Christus vnder seinem Creutz herzu geführt worden / hab er sich an sein Hauß etwas angelehnet: da sey er zu merer seines Eyfers²⁰ anzeigung herzu gelauffen: vnd mit scheltworten sich von dannen wegk zu packen / vnd hinauß / da er hingehört / zu verfügen / fort gewisen. Da hatt jhn Christus starck angesehen / vnd jhn auff die meinung vngefärllich angeredt: **ICH WILL STEHEN VND RVHEN / DV ABER SOLT GEHEN.** Als bald hab er sein Kind nidergesetzt / vnnd im Hauß nicht bleiben können: Sondern mit nach gefolget vnd zugesehen / wie er ist hingerichtet worden. Nach dem solches alles vollendet worden / sey jm vnmüglich gewesen widerumb in die Statt Jerusalem zu gehn / wie er auch nit mehr darein kommen: Sein Weib / Kind und Gesind / nit mehr gesehen sondern also bald fort in frembde²¹ / vnnd also eins nach dem andern biß daher durchzogen

¹⁴ Dit moet uiteraard 'wo' zijn (zoals in de transcriptie).

¹⁵ I.p.v. 'muste'.

¹⁶ I.p.v. 'Retzer' (wohl een typefout, zoals 'gewußt').

¹⁷ I.p.v. 'sangen'! Het Engels vertaalt met 'with hymns'!!

¹⁸ I.p.v. 'anslagen'!

¹⁹ I.p.v. 'itten' (ook een typefout?).

²⁰ I.p.v. 'Enfers'.

²¹ I.p.v. 'fremb'.

habe / vnd ob er wol vber etlich 100. Jahr widerumb ins Land kommen / hab er es doch also verwust vnnd Jerusalem verstört gefunden / das er es nit mehr gekandt²² habe. Was nun Gott mit jme für habe / das er jhn so lang in disem elenden Leben herumb führe / ob er jn villeicht biß am Jüngsten tag / als ein lebendigen zeugen des Leyden Christi zu mehrer vberzeugung²³ der Gottlosen vnd vngleubigen also erhalten wolle²⁴ / sey jm vnwissent / seines theils möchte leiden / das jn Gott auß diesem Jam[m]erthal²⁵ zur ruhe abforderte. Auff dises / habe er Paulus von Eitzen / bey neben dem *Rector* der Schulen zu Hamburg / welcher ein gelerter vnd in Historijs erfahrner Mann gewesen / mit jme von allerhand geschichten / so sich in den Orientalischen Landen / nach Christi zeiten hero verloffent²⁶ / *conferiert*: Da hab er jnen alle vmbständt vnd gnugsamen bericht davon gegeben / das sie sich darüber nicht gnugsam verwundern können. In seinem leben sey er still vnd eingezogen gewesen / nit geredt / als wann man jn gefragt / wann man jn zu Gast geladen sey / erschienen / doch wenig gessen vnd getruncken / da man jm Gelt verehret / hab er nit vber 2. schilling genommen / doch also bald wider vnder die Armen getheilt / mit vermelden / er bedörffe es nicht / Gott werde jn wol versorgen. So hab man jn die zeit vber / weil er zu Hamburg gewesen / nie sehen lachen: In welches Landt er kommen / desselbigen Sprach hat er geredt / wie er dann damahl die Sächsische sprach als wol geredt / als wann er ein[]geborner Sachs were. Es sein auch / wie D.²⁷ Eitz berichtet [/] damahln vil Leut auß vielen Landen / vnd weit gelegenen Orten / jn zusehen²⁸ vnnd zu hören gen Hamburg kommen: auch vilerley Judicia vber jm ergangen: der mehrertheil aber habe dafür gehalten / er habe ein fliegenden Geist bey sich / der jm solche ding offenbare: Welches aber er nit dafür gehalten / weil er nit allein Gottes wort gern gehört vnd davon geredt / auch alwegen mit grosser andacht vnd grossem seufftzen den Namen Gottes genennt: Sondern auch das er kein²⁹ Fluchen dulden können / dann wann er iemandt bey³⁰ Gottes leyden vnd wunden Fluchen höret³¹ / er darüber erzittert vnd mit grimmigem eyffer getrawet³²: Du Elender Mensch / du Elende Creatur / soltu³³ denn Namen Gottes vnd seine Marter also mißbrauchen / Ja soltestu gesehen vnnd gehört haben / wie sawr dem Herrn Christo seine Wunden vnd Leyden / dein vnd meinets wegen worden were / wie ichs gesehen / du würdest³⁴ dir ehe leidt thun lassen / dann daß du also seinen Namen nennest. Vnnd dieses hat Ehren gemelter HErr Paulus von Eitzen mir vnd andern mündlich doch mit vil mehr vnd weitem vmbständen

²² I.p.v. 'gefandt'!

²³ I.p.v. 'überzeugung'.

²⁴ I.p.v. 'wölle'.

²⁵ De originele tekst leest 'Jamerthal', maar het moet duidelijk 'Jammerthal' zijn (zoals ook in transcriptie).

²⁶ I.p.v. 'verlauffen'.

²⁷ Niet P., wat mis schien een toelezen naar P. von Eitzen is; onduidelijk wie D. Eitz is: Doctor Eitz(en)?

²⁸ I.p.v. 'zu seyen'.

²⁹ I.p.v. 'sein'.

³⁰ I.p.v. 'bet'.

³¹ I.p.v. 'hören'.

³² I.p.v. 'getrohet'.

³³ I.p.v. 'solt du'. ('denn' moet uiteraard 'den' zijn, zoals in transcriptie).

³⁴ I.p.v. 'würdet'.

erzelet / welches ich gleichwol seithero von etlichen alten burgern³⁵ / alhie zu Schleißwig / die auch zum theil denselbigen damaln gesehen / vnnd mit jhme geredt / *affirmieren* gehört.

Diß verschiene 75. Jahr seyndt *Secretarius* Christoph Ehringer vnd M. Jacobus / welche vnser Gnediger Herr / Hertzog Adolff zu Holstein vngefärllich vor fünff viertheil Jaren [/] als Legaten an König in Hispanien abgefertiget / wegen der bezalung / so sein Königlich W: Ihr Fürstlichen Gnaden: Vnd dem Kriegsvolck / mit dem sie in Anno 1572. dem *Duc. de Alba* in des Niderland gezogen / noch schuldig verblieben: vmb befürderungen angehalten. Widerumb zu Hauß kommen vnd alhie zu Schleißwig angelangt / die berichten das sie zu *Malduit* obgedachten man in aller gestalt / mit Kleider / geberden / vnd Alter noch zu sehen / angetroffen / mit jhme geredt vnnd eben / wie der abgemelt neben andern Leuten von im verstanden haben / vnd hab er sein gut Spanisch geredt.

Was nun von dieser Mans Person zuhalten: davon steht jedem sein *Iudicium* frey: Die werck Gottes seind wunderbarlich vnd vnerforschlich / vnd werden je lenger je mehr ding / die bißhero verborgen gewesen / Nun mehr gegen dem zunahenden Jüngsten Tag vnd ende der Welt offenbaret / wol dem der es in rechtem verstandt auffnimbt / vnd erkennete vnnd sich daran nicht Ergert.

Datum Schleißwig den 9. Junij Anno 1564.

Dieser Mann oder Jud / soll so dicke Fußsolen haben / das mans gemessen / zweyer Zwerch Finger dick gewesen / gleich wie ein horn so hart wegen seines langes gehen vnnd Reysen / er soll auch Anno 1599. zu Dantzig in December gesehen worden sein.

E N D E .

[Quelle: [Anonym]: Kurze Beschreibung und Erzelung von einem Juden mit namen Ahasverus. Bautzen 1602.

Erstdruck: Bautzen (Wolfgang Suchnach), 1602.

Permalink: <http://www.zeno.org/nid/20004440560>

Lizenz: [Gemeinfrei](#)]

³⁵ I.p.v. 'alteburgern'.

4° Phys. m. 113 (28)

Kurze beschreibung vnd Erzehlung / von
einem Juden / mit Namen Ahalverus:

BAYERISCHE
STAATSBIBLIOTHEK
MÜNCHEN

**Welcher bey der Creu-
zigung Christi selbst Persönlich ge-
wesen / auch das Crucifige ober Christum hab
heissen schreyen / vnnnd vmb Barrabam bitten / hab auch
nach der Creuzigung Christi nimmer gen Jerusalem können kom-
men / auch sein Weib vnnnd Kinder nimmer gesehen: vnnnd seit h. 40 im
Leben geblieben / vnd vor etlich Jahren gen Hamburg kom-
men / auch Anno 1599. Im December zu
Danzig antommen.**

**Es hatt auch Paulus von Eitzen/
der H. Schrifft D. vnd Bischoff von Schlesi-
wig / beneben dem Rector der Schulen zu Hamburg / mit
ihme conferiert: von den Orientalischen Landen / nach Christi zeite
was sich verlossen / hatt er solchen guten berichte darvon gege-
ben / das sie sich nicht gnug darüber ver-
wundern können.**

Bayrische
Staats-Bibliothek
MÜNCHEN.

Matthai am 16.

**Warlich ich sage euch / es stehen allhie
etliche / die werden den Todt nit schme-
cken / biß das sie des Menschen Sohn
kommen sehen in sein Reich.**

**Gedruckt zu Leyden / bey Christoff
Creuxer. Anno 1602.**

Handwritten note:
Zentralblatt d. Mathematik
1878. 250

Zeit dieser zeit bey vns alhie nichts
newes zuschreiben / will ich euch etwas altes/
welches doch bey vielen mit verwunderung / für
etwas newes gehalten wirdt:erzelen/welches sich
volgender gestalt verhaltet.

Dhat Paulus von Eitzen/
der H: Schrifft Doctor: vnd Bischoff
zu Schlezwig/dann er von J. S. Gn:
Herzog Adolff von Holstein zum Bischoff er-
wöhlet vnd bestättigt ist / so nit allein bey meinig-
lichen in ansehen vnd glaubwürdig/sondern auch
durch sein in truck gegeben Schrifften ein be-
rühmter Mann ist/mir vnd andern Studiosis/
etlich mahl erzelet/das als er in seiner Jugendt
zu Wittenberg studiert/vnd einmal im Winter
in Anno 1542. zu seinen Eltern gen Ham-
burg gerenset:hab er den nechsten Sontag her-
nacher in der Kirchen/vnder der Predigt einen
Mann welcher ein sehr lange Person/mit einem
langen ober die Achsel abhangenden Haar/ge-
wesen/ gegen der Gangel ober auff bloßen set-
zen barfüßig stehn sehen: welcher mit solcher
Andacht die Predigt gehört/das man an im eini-
ge bewegung nicht spüren können: auffenthalt
wenn

wann der Name Jesus Christus genenet worden / hab er sich geneigt / an seine Brust geschlagen / vnd sehr tieff geseuffzet : vnd hab kein andere Kleidung angehabt / in demselbigen harten Winter / als ein par Hosen / die an den Füßen durch gewesen / ein Rock biß an die Knie : vnd darüber ein Mantel / biß auff die Füß / sonst sey er Alters halben anzusehen gewesen / als ein Mann von 50. Jahren vngesährlich / als er nun sich wegen seiner grossen gestalt / Kleidung vnd Geberden ober ihme verwundert : hab er nach ihme / wer er were / vnd was sein gelegenheit seye / geforschet / da hatt man ihn berichtet : Das derselbige sich nun den Winter ober etliche Wochen lang daselbsten auffgehalten : vnd von sich außgeben das er ein geborner Jud von Jerusalem / mit seinem Namen *Ahasverus* vnd seines Handtwercks ein Schuhmacher / auch bey der Creutzigung Christi selbs Persönlich gewesen / vnd seit hero im leben geblieben : vnd durch viel lender gereiset seye / wie er dann zu bestetigung dessen viel vmbständt / so sich mit *CHRISTO* nach dem er gefangen / vnd für Pilatum geführt / darnach für Herodē / auch biß er entlich gecreuziget worden / zugetragen / von dem / weder die Evangelisten noch Historischreiber meldung thun : Desgleichen

A 2

gleichen auch von allerhandt geschichten vnd Re-
gimentē verenderungen/so in den Orientalischen
Landen nach Christi Leiden / in etlich 100. Zah-
ren hernacher sich zugetragen: Wie auch von den
Aposteln/wa jeder gelebt / gelehrt / vnd endlich
gelitten/ vollkommen guten bericht zugeben wu-
ste. Als nun Paulus von Eiben solches gehört/
hat er sich noch mehr darab verwundert/ vnd ge-
legenheit gesucht/selbsten mit im zureden. Da er
nun dasselbig endlich erlanget / hab ihme der Jüd
solches alles mit vmbstenden erzelet: das er nam-
lich zur zeit Christi zu Jerusalem wonhafftig/
auch ihme dem Herrn Christo/ welchen er für ein
Kerker vnd Verfärer gehalten / weil er anders
nichts gewußt / auch von den hohen Priestern vñ
Schriftgelehrten/denen er zugethan gewesen /
anders nit gelehret gehabt/gram gewesen/ vnd
hab derwegen allezeit sein bestes gethan/ damit
dieser Verfärer/ wie er darfür gehalten/möchte
vertilget werden: Hab auch endlich in fangen/
für die Hohenpriester vñ Pilatum führen/ anklas-
gen/ober in das Crucifige schreyen/vnd vmb Bar-
rabam bitten / auch so weit bringen helffen/ biß
er zum Tod verurtheilt wordē. Da nun der Sen-
tenß gesprochen gewesen/hab er alsbald nach sei-
nem Hauß/da der H. Er Christus hatt für über
sollen

sollen geführt werden / zu gehlet / vnd es seinem
Hausgesindt angesagt / damit sie ihn auch sehen
möchten / da hab er selbst sein kleines Kind vff sei
nen Arm genommen: mit im für die Thür gestan
den / in den Herrn sehe zulassen. Als nun der Herr
Christus vnder seinem Creutz herzu geführt wor
den / hab er sich an sein Haus etwas angelehnet:
da sey er zu merer seines Eifers anzeigung herzu
gelauffen: vnd mit scheltworten sich von dannen
wegt zu packen / vnd hinaus / da er hingehört / zu
verfügen / fort gewisen. Da hatt ihn Christus
starck angesehen / vnd ihn auff die meinung vnge
färlich angeredt **JEN WIL ESTEHEN VND
KUNEN / DV WEREST GEBEN.**
Als bald hab er sein Kind niedergesetzt / vnd im
Haus nicht bleiben können: Sondern mit nach
gefolget vñ zugesehen / wie er ist hingerichtet wor
den. Nach dem solches alles vollendet worden / sey
im vnnützlich gewesen widerum in die Statt Jeru
salem zu gehn / wie er auch nit mer dazein komen:
Sein Weib / Kind vnd Gesind / nit mehr gesehen
sondern also bald fort in frembde / vnd also eins
nach dem andern bis daher durchzogen hab / vñ
ob er wol ober etlich 100. Jahr widerumb ins
Land kommen / hab er es doch also verwust vnd
Jerusalem verfür gefunden / das er es nit mehr
A 3 gefandt

gehandt habe. Was nun Gott mit ime für habe/
das er ihn so lang in diesem elenden Leben herum-
führe / ob er in velleicht biß am Jüngsten tag/als
ein lebendigen zeugen des Leyden Christi zu meh-
rer oberzeugung der Gottlosen vnd vngleubigen
also erhalten wolle/sey im vnwissent/seines theils
möchte leiden/ das in Gott auß diesem Zamer-
thal zu ruhe abforderte. Auff dises/habe er Pau-
lus von Eiben/bey neben dem Rector der Schu-
len zu Hamburg/welcher ein gelerter vnd in Hi-
storijis erfahrner Mann gewesen / mit ime von
allerhand geschichten/so sich in den Orientalische
Landen/nach Christi zeiten hero verlossen/ confes-
riert: Da hab er inen alle vmbstände vnd gnug-
samen bericht davon gegeben / das sie sich darü-
ber nicht gnugsam verwundern können. In sei-
nem leben sey er still vnd eingezogen gewesen/nie
geredt/als wann man in gefragt/wan man in zu
Gast geladen sey/erschiene / doch wenig gessen
vnd getruncken/da man im Belt verehret/hab er
nit vber 2. schilling genommen/doch also bald wi-
der vnder die Armen getheilt/ mit vermelden/er
bedörffe es nicht/ Gott werde in wol versorgen.
So hab man in die zeit vber/weil er zu Hamburg
gewesen/ nie sehen lachen: In welches Landt er
kommen / desselbigen sprach hat er geredt/wie er
dann damahl die Sächsische sprach als wol ge-
redt/

redt/als wann er eingeborner Sachswere. Es
sein auch/wie D. Eiß berichtet damahln vil Leut
auß vielen Landen/vnd weit gelegnen Orten/in
zusehen vnnnd zu hören gen Hamburg kommen:
auch vilerley Judicia vber im ergangen:der meh-
rertheil aber habe dafür gehalten/er habe ein flie-
geden Geist bey sich/der im solche ding offenbare:
Welches aber er nit dafür gehalten/weil er nit
allein Gottes wort gern gehört vnd davon ge-
redt/auch alwegen mit grosser andacht vnd gros-
sem seuffßen den Namen Gottes geneit: Son-
dern auch das er kein Fluchen dulden können/dan
wann er iemandt bey Gottes leyden vnd wunden
Fluchen höret/er darüber erzittert vnd mit grim-
migem eyffer getrawet. Du Elender Mensch/
du Elende Creatur / soltu denn Namen Gottes
vnd seine Marter also mißbrauchen/ Ja soltestu
gesehen vnnnd gehört haben/wie sawr dem Herrn
Christo seine Wunden vnd Leyden/dein vnd mei-
ner wegen wordē were/wie ichs gesehen/du wür-
dest dir ehe leidt thun lassen/dann daß du also sei-
nen Namen nennest. Vnnnd dieses hat Ehren ge-
melter H^{Er} Paulus von Eiben mit vñ andern
mündlich doch mit vil mehr vñ weitem vmbstän-
den erzelet / welches ich gleichwol seithero von et-
lichen altē burgern / alhie zu Schlesswig/die auch
zum theil denselbigen damaln gesehen/vnnnd mit
ihme geredt / affirmieren gehört. Dis

Sich verschieuen 75. Jahr sendt Secretari-
 us Christoph Ehringer von W. Jacobus /welche vnser
 Gnediger Herz/ Herzog Adolff zu Holstein vngefär-
 lich vor fünf viertheil Jaren als Lezaten an König in Hi-
 spanien abgefertiget / wegen der bezalung / so sein Kö-
 niglich W: Ihr Fürstlichen Gnaden: Vnd dem Krieger-
 volck / mit dem sie in Anno 1572. dem Duc. de Alba in des
 Niderland gezogen/ noch schuldig verblieben: vmb befür-
 derungen angehalten. Widerumb zu Hauß kommen vnd
 alhie zu Schlewzig angelange / die berichten das sie zu
 Malduit obgedachten man in aller gestalt / mit Kleider/
 geberden/ vnd Alter noch zu sehen/ angetroffen/ mit ihm
 geredt vnd eben / wie der abgemelt neben andern Leuten
 vonim verstanden haben/ vnd hab er sein gut Spannisch
 geredt.

Was nun von dieser Mans Person zuhalten: da-
 von steht jedem sein Iudicium frey: Die werck Gottes
 seind wunderbarlich vnd vnerforschlich/ vnd werden je len-
 ger je mehrding/ die bißhero verborgen gewesen/ Nun mehr
 gegen dem zunahenden Jüngsten Tag vnd ende der Welt
 offenbaret/ wol dem der es in rechtem verstande auffnimbt
 vnder kennete vnd sich daran nicht Ergert.

Datum Schlewzig den 9. Junij Anno 1564.

Dieser Mann oder Jud / soll so dicke Fußsolen haben/
 das mans gemessen/ zweyer Zwerch Finger dick gewesen/
 gleich wie ein horn so hart wegen seines langes gehen vnd
 Reysen/ er soll auch Anno 1599. zu Danzig in De-
 cember gesehen worden sein:

E N D E.
 Bayerische
 Staats-Bibliothek
 MÜNCHEN.